

Michel Lesage, LA CONSTITUTION DE L'URSS 7 OCTOBRE 1977. Texte et commentaires. La Documentation française, Paris, 1978, 142 стр.

Michel Lesage је професор Универзитета Paris I и директор Одељења за упоредноправна истраживања француског Националног центра за научна истраживања. Проф. Асаж је у Француској познат и као један од истакнутијих познавалаца права социјалистичких земаља. У овој области дао је већ раније запажено дело *Les régimes politiques de l'URSS et de l'Europe de l'Est* (Presses universitaires de France, Paris, 1971, 365 стр.), а у колекцији „Que sais-je” објавио је 1975. године своја два такође запажена рада и то: 1) *Les institutions soviétiques* (128 стр.) и 2) *Le droit soviétique* (124 стр.), у којима је сажето упознао француску јавност са установама и правом Совјетског Савеза. Може се овде поменути да је проф. Асаж у истој колекцији 1978. године објавио запажен рад *Les institutions chinoises* (125 стр.). Међутим, његово најновије дело посвећено совјетском праву је коментар Устава СССР од 7. октобра 1977. године. Поред текста Устава, проф. Асаж својим коментарима дао је одређена ближа обавештења за француску јавност, указујући код неких уставних одредаба и на гледишта која су у совјетској правној науци изражена у погледу неких правних института. Проф. Асаж у својим коментарима указује да је Устав СССР истакао три начела организације државе: демократски централизам (чл. 3), социјалистичку законитост (чл. 4) и јавну дискусију и референдум (чл. 5). Посебно указује да Устав од 1977. године за разлику од Устава од 1936. године много више истиче Комунистичку партију и да је јој посебно место у политичком систему. Полазећи од одредаба Устава да „народ остварује државну власт преко совјета народних депутата” (чл. 2), проф. Асаж истиче посебну улогу партије јер Устав прокламује да је партија снага која води и оријентише совјетско друштво и изричито прописује: „Руководећа и усмеравајућа снага совјетског друштва, језгро његовог политичког система, државних и друштвених организација је Комунистичка партија Совјетског Савеза. КПСС постоји ради народа и служи народу” (чл. 6). У коментару члана 6. се ука-

зује на гледишта изражена у дискусијама о улози партије и њеном односу са државом. Посебно се истиче да су била изражена гледишта да је потребно обезбедити да се не сме дозволити слабење улоге совјета. Наглашава се такође да је Л. Брежњев указивао на став VIII конгреса према коме партија своје одлуке спроводи посредством совјетских органа, али у оквиру совјетског Устава, па је стога у трећем ставу члана 6. Устава, унета одредба да „све партијске организације раде у оквирума Устава СССР”. Коментар указује да су, поред државе и Партије, трећи фактор политичког система друштвене организације и радни колективи. Коментар истиче да је Нацрт устава у глави посвећеној економском систему употребљавао термин *колектив радника* док је сад у Уставу употребљен термин *радни колектив* као један од елемената политичког система. Коментар посебно наглашава да је Л. Брежњев у реферату којим је предлагао нови Устав указивао да се „узето у целини може рећи да је главна оријентација, и што је ново у предлогу, ширење и продубљивање социјалистичке демократије”. Поред тога, коментар истиче да Устав подвлачи повећавање улоге права и, што је такође посебно ново, наглашава се потреба да се непрестано мора имати у виду јавно мишљење. У сажетом приказу не могу се изложити сви коментари који заслужују пажњу, стога ћу поменути коментар уз одредбе Устава које утврђују основна права, слободе и основне дужности грађана. Пошто је коментар подвукао која су по Уставу основна права и дужности, посебно истиче „да је совјетска концепција о правима човека, од почетка односно од Октобарске револуције, различита од западне концепције”. Коментар указује да је Совјетски Савез 19. августа 1975. године потписао завршни акт Конференције за безбедност и сарадњу у Европи, али излаже гледиште да то није утицало на мењање основа совјетске концепције. Коментар указује да је по западној концепцији вршења природних права неприкосновено право човека и да се слобода садржи у овлашћењу да се може чинити све што не шкоди другоме, а да ограничења ових права и слобода могу бити утврђена само законом. Међутим, коментар истиче да марксисти имају критички став према тој концепцији. Прво, сматрају да су ове слободе у капиталистичком друштву, чисто формалне и стога налазе да је потребно материјално обезбедити прокламоване слободе „али с друге стране, ради обезбеђења диктатуре пролетаријата, оценили су да је било потребно и нормално дати и границе политичким слободама како не би биле употребљене од противника новог поретка” (стр. 51). По схватању проф. Асажа три су основне разлике које супротстављају совјетску концепцију од класичне западне концепције права и слободе: 1) држава мора материјално обезбедити уставом прокламована права; 2) правима следећу дужности грађана према држави и друштву и 3) држава може ускратити ова права грађана који се супротстављају совјетском социјалистичком поретку (стр. 51). Полазећи од овог става проф. Асаж указује да је први докуменат после револуције о правима 15. новембра 1917. Декларација о правима народа Русије. Други докуменат од 25. јануара 1918. Декларација права *радног и експлоатисаног народа* која је ушла и у први део Устава РСФСР од 10. јула 1918. године. Коментар

истиче да су у другом делу Устава 1918. утврђене слободе: слобода вероисповести (одвајање цркве од државе; одвајање школе од цркве и признавање слобода верске и антирелигиозне пропаганде), слобода изражавања (штампа, независна од капитала, преношење у руке радничке класе и сиромашних сељака свих техничких и материјалних средстава за издавање новина, брошура, књига и тд.); слобода збора, удруживања и тд. Устав од 1918. је утврдио и дужности грађана: рад и војну обавезу. Међутим, Устав је такође био прописао и ограничења признатих права грађана. Коментар даље истиче да је Устав од 1936. године задржао концепцију о правима и слободама али је прокламовао да су слобода речи, штампе, збора, манифестација обезбеђени законом „сагласно интересима радника и у циљу да учврсте социјалистички поредак” (чл. 125 — стр. 52). У вези дужности грађана Устав од 1936. године је прописивао да су „појединци који вребају друштвену својину, социјалистичку, непријатељи народа” (чл. 131 — стр. 52). Интересантно је овде споменути да је Устав 1977. изричито прописао да су совјетски грађани дужни да се брижљиво односе према становима који су им додељени (чл. 44). Коментар указује да је Устав од 1977. године посветио посебну главу односима између „државе и личности” (чл. 33 — 69). Указује се такође да у дискусији поводом Нацрта устава било гледишта да би у Уставу прво требало изложити дужности грађана а после права. Међутим, то је гледиште одбачено па су Уставу прво утврђена права а после дужности. У коментару се такође указује да је у дискусији поводом Нацрта Устава било предлога да се при Врховном совјету СССР организује посебан орган који би имао функцију да врши уставну контролу свих аката. Међутим, ова сугестија није прихваћена тако да и даље Президијум Врховног совјета СССР врши контролу уставности и обезбеђује сагласност устава и закона федералних република са Уставом и законима СССР (т. 4, члан 121). У коментару се указује и на сугестије изражене у дискусији поводом Нацрта устава да се у Устав унесе следећи текст: „Оптужени се сматра невиним, све док његова кривица у кривичном већу, по законом утврђеном поступку, није била доказана и утврђена судском пресудом која има законску снагу. Оптужени има право на одбрану. Остварење овог права гарантовано је законом”. Међутим, у Устав је унета нешто другачије формулисана одредба о овом питању. Тако Устав прописује: „Нико не може бити оглашен кривим за извршено дело нити подвргнут кривичном кажњавању сем пресудом суда и у сагласности са законом” (чл. 160). Интересантно је напоменути да је постојао предлог да се посебно нагласи уставном одредбом независност судија и да је стога предложено да се унесе следећи текст: „Нико нема право да се меша у вршењу судовања и да врши било какав утицај на судију и поротнике у вршењу њихове дужности у суду. Они који би предузимали радње које би имале циљ да утичу на судије или поротнике да донесу одређену одлуку, гоне се сагласно закону”. Ова сугестија није прихваћена па је у Устав од 1977. године остала иста формулација из Устава 1936. односно на блажи и уопштен начин се истиче независност судија тако да текст гласи „судије и поротници су независни и подређени су само законом” (члан 155).

У коментару се истиче да Устав СССР од 1977. прокламује да грађани могу бранити своја права од незаконитих радњи службених лица, правним средствима у управном и у судском поступку (члан 58). Детаљна правила утврђују се законом мада су, истиче се у коментару, за сада утврђена само Декретом Президијума Врховног совјета СССР од 7. априла 1968. године. Судска заштита од незаконитих радњи службених лица коју предвиђа Устав (став 2, чл. 58) прописала се законом чији је нацрт у припреми. У дискусији поводом припреме овог нацрта о судској заштити грађана од незаконитих радњи службених лица Научни савет Института државе и права Академије наука СССР је изразио начелни став да је овом одредбом Устав имао у виду само да закон пропише поступак који се има донети, а не утврдити и основ права на судску заштиту јер је суд већ сада на основу члана 58, став 2 Устава надлежан да решава о свим тужбама поводом незаконите повреде права грађана од стране службених лица. Институт државе и права је такође заузео став да се ова судска заштита права грађана односи на незаконите повреде права проузроковане индивидуалним правним актима, а не општим. Поред тога, према ставу Института државе и права, право на судску заштиту, по правилу, имају странке под условом да су претходно користили правно средство у управном поступку, односно, жалбом се обратиле непосредно вишем органу. Грађани имају, изузетно законом одређено, право да се обрате непосредно суду за судску заштиту од незаконите делатности службених лица. Овде се може истаћи да је Устав прокламовао да „сваки грађанин СССР има право да подноси државним органима и друштвеним организацијама предлоге за побољшање њихове делатности и да критикује недостатке у раду (члан 49, ст. 1). Стога Устав изричито прописује: „Прогањање због критике је забрањено. Лица која врше прогањање због критике биће позвана на одговорност” (члан 49, став 3).

Многа друга запажања у овим коментарима заслужују пажњу. Али, и ово неколико примера указује да је проф. Лсаж настојао да савесно и брижљиво анализира одредбе Устава СССР. Посебно ваља нагласити да је користио дискусију која је вођена о Нацрту Устава као и одговарајућу совјетску правну литературу. Може се слободно рећи да проф. Лсаж својим коментарима доприноси да се Устав СССР боље упозна и сагледа, не само сажето у извесној мери уставни развој СССР-а, него уче и правни проблеми савременог совјетског уставног права. Посебна је вредност овог коментара што је проф. Лсаж уз текст Устава у прилогу објавио још и неколико одлука Президијума Врховног совјета СССР и то: 1) план организације рада на усаглашавању законодавства СССР са Уставом СССР од 12. децембра 1977; 2) текст главе VII и VIII Закона о изборима за Врховни совјет СССР од 6. јула 1978; 3) текст главе IV Закона од 5. јула 1978. г. којим су утврђена министарства и државни комитети СССР односно Министарски савет СССР; 4) Закон о совјетском држављанству од 1. децембра 1978; 5) преглед хијерархије правних аката совјетске државе. На крају дата је сажета библиографија о Уставу СССР од 1977. која је објављена у Француској и Великој Британији.

Овај коментар свакако може бити од користи сваком ко буде хтео да се ближе упозна са новим Уставом СССР чак и онда ако се не слаже са неким ставовима израженим у коментару који су резултат метода научног истраживања својствен већини француских правника. Међутим, сама појава овог коментара од истакнутог француског научника, и у издању француске документације, указује колико француска правна наука и читаво друштво са посебном пажњом прати друштвени развој СССР-а. Све то доприноси да је овај коментар користан и за југословенске правнике јер омогућује да се упознају са једним француским коментаром новог Устава СССР и уједно упућују на размишљање о актуелним правним и друштвено-политичким проблемима совјетског уставног права.

др Драгаш Денковић